

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. D. Ioannis Ivsti Lanspergii, Natione Bavari, Illvminati
Ac Religiosissimi viri, Carthusiae Coloniensis ante annos
centum Vicarii, & Magistri Nouitiorum laudatissimi Opera**

In Qvinque Tomos Distributa, à mendis expurgata, veteri integritati
restituta, & indicibus locupletata

De Tempore

Landsberg, Johannes Justus

Coloniae Agrippinae, 1631

IV. Quadragesimæ,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-47044](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-47044)

dinesque Ecclesiasticas explodant, mutent, abrogent, suaque, imò pessimi nescio cuius demonis instituta & ordinationes effectas in locum eorum denuo supponant. Cuius tamen aliam non habent rationem, quam suam impissimam superbissimamque temeritatem, puta ne quicquam non reiectum sperumque apud illos maneat Ecclesiasticum, apostolicum, aut orthodoxum, quod vetustatem canonicam redoleat. Dominus noster Iesus Christus nobis in laudem suam & gloriam largiatur, vt prout continuique sumus in oratione feruentes, in eius laudibus assidui, & in peccatorum nostrorum confessione humiles, qui est benedictus in secula, Amen.

DOMINICA IIII. QUADRAGESIMAE, EPISTOLA B. Pauli Apostoli, ad Galatas IIII.

Scriptum est: Quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per reuersionem, qua sunt per allegoriam dicta. Hac enim sunt duo testamenta: unum quidem in monte Sina, in seruitutem generans quae est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quae nunc est Hierusalem & seruat cum filiis suis. Illa autem, quae sursum est, Hierusalem, libera est, quae est mater nostra, sicut scriptum est: Latere sterilis, quae non parit, erumpere & clama, quae non parturit: quia multi filii deserta, magis quam eius, quae habet virum. Qui autem fratres secundum Isaac promissionis filii sumus. Sed quomodo tunc si qui secundum carnem natus fuerat, persequatur eum, qui secundum spiritum, & nunc. Sed quid dicit scriptura? Ecce ancillam & filium eius. Non enim haec erit filius ancillae cum filio liberae. Itaque fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae: qua libertate Christus nos liberauit.

Isaia 54.

Gen. 21.

PARAPHRASIS IN EANDEM EPISTOLAM.

NON incongruè hac lectione hodiè vtitur Ecclesia. Siquidem penitentes consolari volens, multos atque penitentiae operibus afflictos, dum alia spiritui iucunda multa diuino admisceat officio, hac epistola quoque suos nititur filios consolari, quod à seruitute peccati & legis ad libertatem filiorum adoptionis sunt transfati. Galatis namque scribens Apostolus legem Mosaicam existimantibus Christiano cuius obseruari necessariam, eos insipientiae coarguit, adstruens Christianos ad obseruantiam legis Mosaicæ, quatenus caeremonialia iudiciali aue attinet, minime obligari. Itaque ait: Scriptum est in Genesi Abraham duos habuisse filios: Vnum de ancilla Agar, quae superioribus annis fuerat Abraham & Sarae uxoris Abraham ancilla. Hanc enim Sara, videns se sterilem dederat marito, vt vel per illam semen reciperet ex marito. Quam tamen absque dubio antequam cognouit Abraham, duxit ante in uxorem. Natus itaque est ex ancilla Agar Abraham filius Ismael. Deinde cum respexisset quoque Sara Dominus sterilitate ablata, ipsa eadem libera ac domina Abraham peperit filium Isaac. Porro, qui de ancilla natus est secundum carnem, id est, natu-

Gen. 16.

Gen. 21.

Gen. 17.

VI
21

ra si fecunditate matris est natus. Quippe cum Agar esset iuuenis, de sene potuit concipere. Qui verò de libera, id est, de Sara natus est, per repromissionem natus est. Sara enim erat natura sterilis, & modo nihilo secius naturali exsenio iam infœcunda, vnde duo habuit pariendi impedimenta. Veruntamen quod natura non potuit, repromissio fecundauit. Neque enim idem ex Sara natus est Isaac, quia caro potuit, sed quia Deus repromisit. Ergo natus est ex libera Isaac per repromissionem. Quæ per allegoriam & mysticam significationem dicta duo nobis indicant testamenta. Nam vnus Pater Abraham Deus intelligitur. Duo filij, duo sunt populi, Iudæorum scilicet & Christianorum. Duæ matres, duo testamenta, quarum alterum, puta vetus in monte Syna datum per Mosen, & in Agar ancilla significatum, filios generat seruitutis, quia lex Mosaica timore compellit homines duræ ceruicis Iudæos, eos Dei subiciens seruituti. Ne autem perperam alicui videatur, per Agar testamentum vetus significatum dicere, addendum Synam seu Synaim montem esse magnum in finibus Arabiæ, conterminum Iudææ, in quo monte cum terrore, fumo & sonitu buccinæ data est lex, cui coniuncta est loci vicinitate, aut saltem allegoria Hierusalem terrena, quæ nunc est, hoc est, synagoga, quæ seruit cum filiis suis, onus ferens legalium præceptorum. Vtrobique igitur seruitus illa probatur legis. Nam in monte Syna Iudæis imposita est lex, in Hierusalem verò terrena eadem obseruatur & viget. Hierusalem enim terrena, id est, synagoga Iudæorum vsque in præsens seruit sub iugo legis, quia noluit libertatem filiorum, quam nobis Christus attulit, suscipere. Illa autem, quæ sursum est Hierusalem, libera est, cum Sara ancilla affinitatem habens, quæ est mater nostra. Vult itaque Paulus duas esse Hierusalem, quomodo duo sunt testamenta: nempe Hierusalem terrenam, quam nemo non nouit olim inhabitatam à Iudæis, legemque ibi Mosaicam viguisse, & Hierusalem supernam, quæ à seruitute legis libera est, & est mater nostra. Vocatur autem Hierusalem superna, aut quæ sursum est, quia Ecclesia licet in terris adhuc militet, sursum tamen esse dicitur, quia per contemplationem, per spem & charitatem, per conuersationem quoque ad Deum erigitur. Hæc itaque Hierusalem, quæ à seruitute peccati libera est, puta Ecclesia, spontè Deo per charitatem seruans, atque eidem placere cupiens, est mater nostra. Scriptum est enim in Esaiâ Propheta: Latere Ecclesia post Christum futura, nunc quidem vt Sara erat sterilis, quæ tempore prophetarum modo non parit filios in fide. Erumpe præ gaudio & clama, vt prædicatio tua audiatur vsque ad fines terræ, quia plures sunt tui filij, puta Ecclesiæ modo desertæ ex gentibus potissimum colligendi, quam eius, quæ habet virum, id est, synagoga, quæ tempore veteris testamenti sponsum habuit Deum. Hæc itaque synagoga tunc filios generabat in seruitutem legis, in Agar figurata.

Gen. 16.
Gen. 21.
Gen. 17.

Exod. 10.

Ecclesia cur
vocetur Hierusalem
superna.
Esaiâ 54.

Gen. 21.

Verum nos non secundum carnem, sed secundum promissionem Abraham sumus filij ex Sara geniti, habentes typum & figuram in Isaac, iuxta quem filij vocamur promissionis. Sed quomodo tunc, tempore scilicet Abraham, is, qui secundum carnem fuerat natus, puta Ismael, persequebatur eum, qui secundum spiritum & per repromissionem erat natus, puta Isaac, ita & nunc quoque contingit, vt Iudæi ac pseudoapostoli persequantur Ecclesiam ad

EE fedu-

peffima
andem
impipi
iectum
thodo
Christi
sumia
rorum

EPL

no de au
ca nem
sunt per
quidem
ia enim
seruit
matris
qua
No
e si pu
um, in
on enim
illa filij

L

peeni
as affi
cio, hat
ti de lo
ne scri
obster
obster
mini
uiffe
& Sara
mar
dubio
e est ex
Saram
periti
natura
rali

Gene. 21.

seducendos Christianos, atque à libertate gratiæ ad seruitutem legis retrahere moliantur. Sed quid dicit scriptura? *Esse ancillam & filium eius. Non enim heres filius an. ille cum filio erit liber. Non recipiet hæreditatem Israhel cum Isaac.* Quo synagoga relinquenda vel olim figurabatur. Itaque fratres non sumus nos ancillæ, id est, synagoga aut legalis obseruantia filij, sed liberi, hoc est, militantis Ecclesiæ. Qua libertate Christus nos liberauit. Ex ipso enim solo non tam libertatem habemus, quam etiam salutem.

EXEGESIS EVANGELII DOMINI ca IIII. Quadragesima, Ioannes VI.

Dominica
Latere cur
Ecclesia
latitiam suis
sibi proponit.

Expediebat in medio huius quadragesimæ, in qua se affligunt penitentes orationibus, ieiunijs, vigilijs, reliquisque castigationibus carnis, eos qui deuotè penitentiam obseruant, spiritali consolatione ac perseverantiam roborari. Idcirco mater Ecclesia non ociose hilaritatem hodiè ostendit, lætitiæ sibi vsurpans verba inter canendum officium diuinum. Nam in introitu missæ ad latendum excitat nos spiritaliter. Dicitur de legit Euangelium de quinque panum miraculo, quibus aliquot hominum millia sunt refecti. Quo subindicaret nobis multo esse piissimum Dominum proniorem ad animarum, quam corporum refectiorem, immutaretque nos ad desiderium, ad spem, expectationemque cælestis gratiæ, qua refecti confortemur ad maiorem extendere nos perfectionem. Dicit itaque Euangelista:

Ioan. 5.

Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis: & sequebatur eum multitudo magna.

Marc. 6.

Abijisse Iesus dicitur trans mare Galilææ, quia abijt à Iudæa, in qua est Hierusalem, vbi iuxta probaticam piscinam sabbato languidum quendam curauerat. Quod cum Iudæi calumniarentur ipsum propterea persequentes, cessit Iesus eorum furori, & abijt trans mare, id est, magnum quendam lacum Galilææ: quod mare est Tyberiadis à ciuitate Tyberias in lictore, ad honorem Tyberij Cæsaris ædificata, sic appellatum. Fuit autem tunc illa ratio quoque vt recederet de Iudæa, puta vt discipuli sui post laborem paululum paularent. Sicut enim Marcus scribit: Erant qui ibant & redibant, nec spatium habebant manducandi. Idcirco Christus dixit illis: *Venite sequimini in desertum locum, & quiescite pusillum.* Transit nihilominus de loco in locum Iesus, secundum Theophylum, vt homines ciuitatis vniuscuiusque reddat audiores sollicitioresque ad audiendum Dei verbum. Et sequebatur eum multitudo magna, non minus quinque millibus virorum. Capta enim fuit tanta multitudo venustate gratiosissimi vultus Christi, morum elegantia, dulcedine verborum, & miraculorum eius gloria, quare non poterant ab eo diuidi. Tanta autem erat affectio deuotiorumque hominum ad Christum, vt Marco teste, vbi cognouissent Iesum transiturum, de ciuitatibus accurrentes properarent, atque præuenirent sæpè discipulos.

Marc. 6.

Subijt ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudæorum.

Subijc.

VI
21

Subiit in montem Iesus, fortasse quia locus & contemplationi & doctrinae erat idoneus, & ibi sedebat cum discipulis suis, quos docebat. Nunquam enim erat ociosus. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudaeorum. Additur hic Iudaeorum, non quod apud alias quoque gentes obseruaretur Pascha, sed quia Ioannes Ecclesia iam propagata tardior caeteris Euangelium hoc scripsit, quando multitudo gentium conuertebatur ad fidem, quorum multi pentatheucum Mosi non legerant, nec de alio, quam de Pascha audierant Christianorum, ut scirent à Iudaeis quoque aliud olim Pascha celebratum, expressit id nominatim. Antequam hinc recedamus, dicendum quoque non nihil est ad ædificationem nostram. Iam obediens filij Ecclesiae confessi sunt de peccatis suis, & Deo reconciliati poenitentes quæ præteritæ vitæ malæ actæ quærunct Dominum, illum ut ament, deinceps ut verba eius audiant, ut actis denique imitentur. Itaque, ut dixi, quærunct eum. Ecclesia narrans hoc Euangelium, quasi eos videtur alloqui: Quæritis Christum? Ecce abiit trans mare Galilææ. Sequamini illum per mare, hoc est, per aquas poenitentiae & mortificationis voluntatis propriae, quæ sunt amaræ. Si enim o filij verè poenitemus peccata nostra, non erunt nobis dum illorum recordamur, dulcia, sed tam amara in contritione & cogitatione, quam olim quando diabolo seruiimus, fuerunt dulcia in operatione & cogitatione. Est ergo poenitentia nostra mare, sed Galilææ, hoc est, transmigrations. Cuius transmigrations? A vitijs ad virtutes. A seruitute diaboli ad seruitutem Christi. Ab ira ad gratiam Dei. Ab inferno, ad regnum Dei. In hac autem transmigrations sustinere nos oportet, & stultitias, & terrores, & reliqua aduersa, quæ contingunt nauigantibus, hoc est, tentationes, pericula, infestationes, molestasq; alia id genus multa. Verbi gratia: Vides te ex honorari, despici, rideri, contumelias quæ & iniurias pati, nonne hoc tibi amarum est? Etiam profectò. Hoc tamen mare est Galilææ, per quod nauigari oportet ad Christum. Deindè paupertatem necessitariorum quæ defectum, & omnem penuriam (quod sæpenumero Dei seruus vsu venie) sustinere, nunquid non amarum est? Quoniam videtur denique hominibus nondum spiritu ac Dei gratia confortatis acerbum continere se à carnis voluptatibus, abstractum & impollutum corpus seruare à venereis delectationibus, & quicquid impudicum fuerit, ne animo quidem cogitare.

Poenitentia
vi per mare
designatur.

Deindè, quid dices, videns eum, qui melioribus delicatioribusquæ habitus saginari consuevit cibis, gulæ irritamenta sibi subducere, famem & sitim pari, ieiunia tolerare? Nunquid hoc illi dulce est? Certè carni mare amarum est. Spiritus fortasse aliter sentit, quandoquidem benignissimus pijsissimusquæ Deus eos, qui se sponte tradunt propter ipsius amorem ad molesta sufferenda, non potest non consolari. Tamen in poenitentiae conuersionisquæ initio, caro aliter haud sentit atque caro, nisi quod (ut dicere volebam) sæpenumero de seruore spiritus participans vincitur, quo æquanimiter toleret, spirituiquæ consentiat ad ea, quæ alioqui nollit. Quis præterea satis explicet, quid sentiamus, cum occurrunt nobis iniuriæ, cogimurquæ aliena mala tolerare, aliorum portare o-

Galat. 6.
Lucæ 6.

EE 2 non

non vlcisci, sed pro eis orare? Nunquid carni & sanguini hæc dulcia sunt? Non puto. Postremò ne hoc quidem non est amarum, somnum subducere oculis, vigilijs extenuare corpus, à fabulationibus & risu abstinere, hominum familiaritates deserere, vitam agere abstractam, corpus operibus laboribusq; atterere, & spiritum ad humana non relaxare? Hæc, inquam, grauius, difficilia, & molesta sunt carni, nisi spiritus feruor, exuberantiaque deuotionis ea temperet. Sunt enim mare Galilææ, per quod transmigraue nos oportet, si venire desideramus ad Christum. Rectè profectò nobis dicitur: Regnum cælorum vim pati, & violentos rapere illud. Et iterum: Arctam esse viam, quæ ducit ad regnum cælorum. Consolatur nos tamen, quod postquam mare hoc transferimus, reficiemur & confortabimur, vt quæ ante nobis fuerunt amara, sint iam leuia, vt reliquum pœnitentiæ nobis sit in gaudio & consolatione.

Cum ergo subleuasset oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vndè ememus panes vt manducent hi?

Subleuasse oculos Iesus dicitur, quo intelligas, quam pudicum, quamq; verecundum se gesserit in custodia ac continètia oculorum, omniumq; sensuum. Neque enim vagus erat in oculis Iesus, aut moribus incompotus. Itaque cum vidisset, quia venit multitudo maxima ad eum, cuius non erat ei opus aut necessarium describi numerum. Erant enim ei omnes & numerari & agniti. Quapropter compatiens multitudini, dixit ad Philippum: Vndè ememus panes, vt manducent hi? Qui curiosior est, posset hic mirari, cur Philippo hanc potius questionem proposuerit Dominus Iesus, quam alteri.

Dicunt quidam Philippum, propterea quod ante omnes fuerit vocatus ad apostolatam, Dominum Iesum voluisse honorare, & in signum præcipue dilectionis erga eum cum ipso quasi de hac re & futuro miraculo tractare. Alij dicunt Philippum magis sollicitum pro turba fuisse, quia de sua patria erant sibi conterranei. Quamobrem Dominus quoque, vt hic sollicitiorem ac magis compassiuum interrogauit. Tertij dicunt, quod tardior fuerit Philippus fide & intellectu, idè opus erat eum sic interrogando instrui, quod melius caperet hoc miraculum, in fidequæ plenius erudiretur. Et hoc congruum etiam magis videtur, vt illi Dominus de futuro miraculo loqueretur, qui tunc maiori egebat instructione. Voluit autem Dominus interrogare, quo notitia miraculi fieret communior, ac citius manifestaretur. Nisi enim Dominus Philippum interrogasset, vndè nobis manifestum fieret, quod non plures, quam quinque ibi panes fuissent? Quomodo ergo in nuptijs miraculum de conuersione aquæ in vinum facturus, donec vinum deficeret, distulit, vt omni vino epotato querimonia generalis manifestaret vini defectam, cuius penuria percepta de mutatione aquæ in vinum miraculum crederetur, ita nunc prius sciri voluit, quot panes superessent, vt tot hominum milibus satiatis, agnosceretur refectio hæc miraculo facta diuino, non subsidio humano.

Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset facturus.

Matth. 11.
Matth. 7.

Ioan. 1.

Philippum
Apostolum
cur Christus
interrogauit
præ alijs
Apostolis.

Interrogasse
Christum,
quid sit.

Ioan. 2.

Imper-

Imperfectionem nouit discipuli, idcirco, vt dictum est, cum Philippo tractauit, quo sibi erudiendum, atque perficiendum illum faceret. Non igitur interrogabat dubitans, sed tentans eum, vt nobis quoque, quæ secreta erant, eius responsione fierent manifesta. Ipse autē sciebat, quid esset facturus, qui omnia tam præsentia, quàm futura nouit. Sciuit quod superesset panes, sciuit quot etiam homines essent, sciuit denique, quo eos modo vellet pascere. Sed interrogat, quomodo Mosen in manu virgam habentem interrogauit, dicens: *Quid est quod habes in manu tua?* quasi Deus, quid in Mose manu teneretur, ignoraret. Interrogat igitur non quasi de re, quam non nouit, sed eo ducere rem cupit, vt ex responsione Philippi, qui interrogatur, locus Christo deur rectius instruendi illum, & vt post hac Philippus, quæ non vidit, videat: & quæ nesciuit, intelligat.

Exod. 4.

Dicit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat.

Tanta adest multitudo, vt ducenti denarij non sufficerent, quibus panes emerentur, vnde vel modicam quisque perciperet portionem. Quasi diceret: Tot denarios nos non habemus. Qui etsi essent, tantillum tamen vix quisque perciperet, vt non magis vrgeret fames prouocata, quàm sedaretur. Ecce hic ostendit Philippus se, vt hominem humana sapientē, nec cogitabat Dominum satiare facilius hanc turbam posse, quàm Helisæum. Hic suam nobis fidei imperfectionem reuelauit. Et eam ob rem quoque Christus eum tentans, hoc est, ad discendum prouocans, sic eum interrogauerat, vt quod imperfectione fidei ipsius erat absconditum, patefieret illi ipsi, ex his, quæ erat visurus, vnde se argueret, quod à veritate tantum distabat.

4. Reg. 4.

Dicit ei vnus ex discipulis Andreas frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tantos?

Ibidem.

Hic cogitabat recolens quod Helisæus fecerat, qui modicum virorum numerum huius turbæ comparatione multiplicatis panibus satiavit, & putans Christum simili modo posse, vt panes multiplicaret, sed attendens turbam adeo numerosam penè desperans: Sed quid, inquit, hæc inter tantos? Quid conferrent quinque panes quinque millibus virorum, etiam si Helisæi modo multiplicarentur? Hic enim nimia multitudo est populi, & panes multiplicandi sunt nimis pauci. Helisæus enim ex viginti panibus paruum numerum virorum licet maiorem, quàm naturali pastu id fieri potuisset, satiavit. Hic verò cogitare, vt quinque panes adeo forent multiplicandi, vt quinque satiarent virorum milia, ridiculū est. Christus itaque quod in vtriusque, id est, tam Philippi, quàm Andree mente versabatur, perfecte considerans, non verbo, sed opere, quid posset, ostendit. Puer hic, iuxta aliquorum estimationem, vnus fuisse discipulorum, seu Apostolorum perhibetur. Nec obstat, quòd alibi legitur: *Nihil tuleritis in via, non sacculum, non peram, &c.* quæ Apostolis predicaturis prohibuit (Ea enim ab his, quibus predicarent Apostoli, voluit tribui. Permisit enim, imo voluit, vt hi, qui predicarent, de predicatione viuerent. *In eadem domo, inquit, manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt.* Eis verò in alijs itineribus constitutis, vbi non

Matth. 6.

Lucæ 9.

1. Cor. 9.

Lucæ 10.

Matth. 10.

Marc. 6.

prædicabant, nõ prohibuit viaticum, aut peram secum sumere. Hoc modo non illicitum fuit illi discipulo secum necessaria sumere inter ambulandum quia Christus & Apostoli modò non ad prædicandum ambulabant, quoniam potius à prædicatione diuertebant ad quietem, & ad desertum locum. Ideo (vt dixi) non incongruum, nec contra Christi verbũ fuit, quod Apostolorum, aut discipulorum quispiam tulerit in via panes secum. Vide huc tamen, quæ ferula preciosa, & exquisita Christo ministrabantur. Nempe hordeaceus panis, & de pisce modicum, vt erubescat nostra ingluuies.

Dicit ergo Iesus. Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque milia.

Ibidem.

Facite homines discumbere, hoc est, ordinate se componere ad sedendum. Erat autem fœnum multum in loco, aut gramina vnde crescit, efficiturque fœnum, significat, aut gramina messa ad fœnum. Erat enim circa Pascha, nec mirum est tunc gramina in illis calidis regionibus tam esse perfecta, vt meti possint ad fœnum. Quo erat igitur plus de fœno ibi, eo locus erat ad manducandum, hoc est, ad sedendum aptior. Vide hic, quia Apostoli ex sermonibus & miraculis Christi tantum profecerunt, vt sine discussione animo simplici obedirent. Certè non absque fide & reuerentia erga iubentem Dominum id fiebat, vt Apostoli turbam hanc magnã ad manducandum ordinarent, præsertim cum nec scirent panes, nec quicquã, quod manducandum foret, viderent, nisi quod futuri miraculi expectatione erant suspensi. Discubuerunt autem per centenos & quinquegenos diuisi: aut sicut alius habet Euangelista, per contubernia, puta vt ex quavis ciuitate, & ex quolibet pago se coniungerent illius loci incolæ.

Acceptit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. Similiter & ex piscibus, quantum volebat.

Gratias agit Deo Patri secundum quod est homo, distribuit discumbentibus, hoc est, panes, quos susceperat, distribuendos commisit Apostolis, vt discumbentibus tam ipsos quinque panes, quàm hoc, quod sua adiecerat virtute omnipotentis, diuiderent. Omnipotentia enim Christi fons panum erat. Similiter hoc idem fecit in piscibus, quos distribuendos per Apostolos sumendoque discumbentibus, quantum vellent, commisit. Per discipulos quidem distribuit diuidendos, veruntamen sua eos virtute multiplicauit, & edentes vsque ad satietatem, adeo vt superesset, refecit. Nolo tamen hic putare Dominum immoderate voluisse seipsum ostentare, quod fatiauerit turbã, tot hominũ milia scilicet & plus, quàm appositum fuit, quod sequitur, relictum sit de fragmentis: sed manifestare voluisse miraculi veritatem, quoniam nisi superfuisset multum, non crederentur, qui manducauerant, satiati.

Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite, quæ superauerunt, fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt.

pleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his, qui manducauerunt.

Vrautem impleri sunt, id est, postquam turbæ satiatae sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superauerunt fragmenta. Quæ superauerunt scilicet appetitum, vt comedi non potuerint, vescendi scilicet appetitu satiato, ne pereant. Vult quæ superfuerunt nobis fragmenta diligenter colligenda, atq; in vsum pauperum reponenda. Et impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis. Rectè duodecim cophinos fragmentorum in alios distribuendos, qui non presentes fuerant, fecit colligi, vt non solum ad presentes, verum ad absentes quoque huius miraculi pertineret testimonium.

Illi ergo homines quum vidissent, quod fecerat signum, dicebant: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum.

Videbant signum, quod gustu oris senserant, & dicebant: Hic est verè propheta, qui venturus est in mundum, hoc est, singularis ille & magnus propheta hic est, quem in mundum venturum expectamus. Itaque hoc miraculum charissimi sic admiremur, vt eum qui hoc fecit, ipsum esse sciamus, qui quotidie paucis granis in terram proiectis vniuersum mundum pascit. Non ergo inferius est miraculum, quod Deus de paucis granis in terram iactis, & ab eodem multiplicatis pascit vniuersum mundum quam quod ex quinque panibus quinque milia satiavit hominum. Nihil, inquam, quantum eius omnipotentiam attinet, interest, inter vtrumque, nisi quod vnum continue facit, aliud fecit semel, aut bis. Quod autem rarius fit, admiramur, quod vero in oculis est nostris v sitatum, nō miramur. Mirentur igitur qui velunt, nobis magnopere mirandum non est, quod credamus omnipotentiam eius nihil non posse. Magis rogandus nobis est, vt nos, quos ad virtutem inuenit tardos, ad opera Dei fastidiosos, ad nostri mortificationem inuitos reformet, spirituque fortiori ac vberiori nos deuotione repleat, qui est semper benedictus in secula, Amen.

Deut. 10.

Augustin.

SERMO IN EADEM DOMINICA.

Qua sint Evangelicae instructiones hic: qui panes quibus reficimur.

Letare Hierusalem & conuentum facite omnes qui diligitis eam. Esaiæ sexagesimo sexto. Tota hæc Dominica iucunda est, & quicquid in officio hodie auditur diuino, consolatorium est. Gratulatur enim Ecclesia filijs suis, dum in medio sunt penitentiae, quod per confessionem, aliaque opera & exercitia sancta emendatiorem agere ceperint vitam, exhortans eos ad spem, fiduciamque erga Deum, & ad lætitiā, quæ est in Deo. In hoc autem imitatur Ecclesiam triumphantem, quæ est in caelis, vbi (vt Christus ait) gaudium est Angelis Dei super vno peccatore penitentiam agente. Si gaudium super vno peccatore penitente, quantum est gaudium super multis? Et si in caelis

Lucæ 15.

EE 4 gau.

VI
21

Gaudij communis ut nos hic Ecclesia commemorat. Esai. 66.

Galat. 6. Genes. 16. Gal. 4.

Luc. 7.

Ioan. 6.

I. Furori malorum hominum quando cedendum sit.

Luc. 4. Ioan. 8. Christus cur hostium furorē declinauerit.

Ioan. 7. August.

Matth. 26. Ioan. 11.

II. Act. 14.

gaudium super pœnitente celebratur, quomodo nos, alter scilicet super alterius pœnitentia, non gaudebimus? Hodie igitur communis gaudij spiritualis admonet nos mater Ecclesia. Cuius gaudij participes non sunt, qui in hac quadragesima nondum sunt peccata sua confessi, propterea quia aliter non pœnitent, aut quia de confessione nil curant. Nam in introitu Missæ monemur latari, haud dubium idcirco, quod restaurantur nunc ex viuis lapidibus muri cœlestis Hierusalem. In epistola quoque instruiamur (qui sub nouo sumus testamento) Abrahæ esse filij, non ex Agar ancilla, sed ex Sara libera in Isaac figurati. Liberati enim sumus à seruitute legis Mosaicæ, & vocati in libertatem filiorum Dei, quæ libertas est spiritus, non carnis, hoc est, libertas qua à peccati & diaboli iugo liberi seruiamus Deo, non coacti, & inuiti, nec quasi nullam legem habentes, sed eadem quæ lex iubet, vitro facientes. Porro, in Euangelio instruiamur, Deum quomodo nos corporali pascit alimonia, ita animas quoque nostras spirituali reficere cibo, & confortare. Legitur autem Euangeliū, ut abierit Iesus à Iudæa ultra mare Galilee, & quinque milia hominum quinque cibauerit panibus. Hoc itaque Euangelium plenum est varijs eruditionibus. Nam quoddam Iudæorum furori Iesus cedens persecutionem declinauit eorundem, nos quoque docuit, vbi id fieri potest, declinandum ab ira impiorum, atque ab oculis eorundem abcedendum, ne occasionem demus eis, quo ex præsentia nostra ad iram, persecutionemque nostri magis furiant, & peccata committat maiora. Hanc ob rem sanctorum multi diu & sæpenumero latuerunt tyrannos, quia à Deo nondum vocati, ad martyrium prodere noluerunt semetipsos, nec tyranos in se prouocare. Non enim ignorabant occisionem sui fieri non posse absque grædi crimine, cuius ipsi, nisi singulari, certoque instinctu aliquo diuino admoniti, ad prodendum se timebant dare occasionem absque necessitate, docti nimirum non in hoc tantum, sed alibi sæpius Christi, & verbo, & exemplo occidere se quærentes deuitare. Verum dicit quispiam: Num aliter non potuit Christus hostium suorum vincere malitiam, quàm abeundo? Aut nunquid timuit mori? Non timuit mori, qui in mundum assumpta carne propterea venerat, ut haberet in qua pro nobis redimendis & pati posset & mori. Verum nondum venerat hora eius, qua pro nobis debuit & voluit immolari. Ante prædicandum erat Euangelium, ante faciendâ erant plura miracula, animæ quoque adhuc multæ conuertendæ ac trahendæ ad fidem. Quocirca ad hominum salutem & ædificationem seruabat se, donec tempus veniret opportunum à Patre sibi cõstitutum, quo hostibus se quærentibus etiam vitro obuius venit. Modo verò Iudæorum declinauit furorē, nõ quod huic aliter compescere non posset, sed quia nemini vim inferri, dimittere vnicuique liberum eius arbitrium, nec potestate se voluit diuina defendere, sed humana prudentia vti, docens nos de humanorum consiliorum, remediõrumve nihil debere negligere, sed prudentia & industria vti humana in his, quæ necessario sunt, aut quærenda, aut fugienda. Non, in quâ, debemus pro nobis miraculum expectare, vbi humano modo parata nobis fuerit aut euadendi via, aut impetrandi facultas. Secundo, dicitur mare transfretasse, quo nobis simul ostenditur vitam huius seculi temptationibus, & tempestatibus esse plenam, per quam nos ita transfretare oportet patienter, ut sc:

Astor. 14.
Leo papa.

ut sciamus per multas nobis tribulationes intrandum in regnum caelorum. Verè enim transfretauit Dominus Iesus per mare Galilææ, id est, transmigrationis, quia incommoda huius vitæ & carni duriora elegit, sustinens omnia propter nos, ut per labores passionum & mortis de mortalitate ad immortalitatem, non solum transmigraret, sed nos quoque transfueret. Tertio, subijisse in montem refertur Iesus, quo admoneret alta, hoc est, caelestia semper nobis petenda, nec luto & feci terrenæ inharendum. Insistendum quoque contemplationi, & mens eleuanda suspirijs & aspirationibus ad Deum continuis. Quarto, quod legis: Cùm subleuasset oculos Iesus, discipulam pudicus fuerit, quamque continens oculorum Dominus Iesus, ut ne leuauerit quidem oculos ociose, tantum abfuit, ut his fuerit euagatus. Huiusmodi autem disciplina omnium ac singulorum membrorum fuit corporis Christi, quorum nullum absque euidenti ratione inutiliter mouebatur, adeo voluit cunctis maturitatis & honestatis præbere exemplum. Cùm subleuasset (inquit) Iesus oculos in turbam, oculos scilicet miserationis & compassionis quibus motus est ad effundendum beneficium, puta ut eos pascere. Hic quinto prælatus discat, in suos subditos oculos miserationum leuare, & pietatis affectum, auxilium, consiliumque opportunum in eos fundere. Sexto, interrogauit Philippum, unde ad pascendam turbam panes sumeret. Quo arguit prælatorum quorundam supercilium, qui suo duntaxat consilio contenti, volunt omnia regere iuxta suum arbitrium, cùm deberent (ut pax, concordiaque foueretur) etiam subditorum sapientius interrogare consilium, & iuxta eorum iudicium suam voluntatem discutere, aut moderari, si opus foret. Dixit itaque ad Philippum: Unde ememus panes? Non dicit, ubi ememus? sed unde? quod deesse significat id quo emitur panis, nempe pecuniam. Insinuare igitur quasi septimo hoc loco vult nobis suam paupertatem, hoc est, nec sibi, nec Apostolis tantum esse pecuniarum, ut panes semel rescire possent hanc multitudinem, propterea Philippus respondens, ducentorum denariorum panes ait non sufficere. Quasi diceret: Ducenti denarij, si etiam adessent, non sufficerent ut modicum quis acciperet. Quos tamen habere, longè est à nostra paupertate. Octauo, discenda est mansuetudo Christi, & modestia. Si quidem quum videret Philippum non satis in fide perfectum, nulla obiurgatione ad illius vitur eruditionem, nulla etiam ostentatione qua humiliaretur, sed interrogat illum, ut interrogacione illum præparet futuro miraculo, & attentum reddat. Si quidem opere illi instructurus, quicquid fidei deerat, in eo volebat perficere. Non, hordeacei panes nostram gulam, qui cibos viles, aut si quid non satis delicatum nobis apponitur, fastidimus & murmuramus, coarguunt. Videmus enim quid Iesus consueuerit comedere, quid discipuli illi apposuerint, nempe hordeaceos panes. Hæ erant delicia redemptoris nostri. Decimo, discipulorum nos ædificat obedientia, qui panibus tantum quinque visis, verbo tamen obediunt Christi, & faciunt homines ad edendum se parare. Undecimo, docet nos gratias agere Deo ante & post mensam. Nam ante prandium orandus est Deus, qui nobis cibum hunc faciat vtilem & innoxium, animamque non sinat tabescere absque refectioe spirituali, quandoquidem corpori plus præstat alimoniam. Post prandium autem & cibum

FF acceptum,

III.

III.
Pudicitia
Christi quan-
ta fuerit.

V.

VI.

Prælati vti
cuncta agant
cum consi-
lio.

VII.

VIII.

IX.

Deliciae Chri-
sti qua fue-
runt.

X.

XI.

Gratia vt sine Deo agendz pro corporali cibo.

XII.

Lucz 11.

Fanes quinque mystice quid.

I.

Lucz 13.

Psal. 79.

II.

Deut. 8.

Matth. 4.

Marc. 16.

III.

Ioan. 6.

Ibidem.

III.

3. Reg. 18.

2. Paral. 35.

V.

Exod. 16.

2. Paral. 16.

1. Reg. 19.

acceptum, iterum orandum est & gratia agenda Deo pro acceptis beneficijs. Postremo, quia nihil perire vult reliquiarum cibi, sed in vsum coaceruari pauperum, nos admonet sollicitos esse, & memores pauperum, vt quod superest, demus eleemosynam. Hæc dicta sunt, quatenus atinent ad ea, quæ hic nos ædificant. Nunc etiam videndum est, quandoquidem nos sumus qui per mare Galilææ transmigramus, hoc est, qui per penitentiam à vitijs peccatisq; transmigramus ad virtutes, quid sint panes isti quinque, quibus confortamur in deserto penitentia. Primus panis est penitentia, panis certe saluificus. Nisi enim penitentiam egeris, inquit Christus, omnes similes peribit. De quo Psalmista loquitur: *Cibabis nos pane lacrymarum, & panem lacrimis nobis in lacrymis in mensura.* Secundus panis est verbum Dei. Neque enim in solo pane materiali viuunt homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hinc panem ministravit Iudæis per seipsum, per Apostolos autem, quasi in cophinis eundem panem portari fecit per vniuersum mundum: *Exentes, inquit, per vniuersum mundum, predicate Euangelium omni creature.* Tertius panis est Eucharistia sacrosancta, de quo dicit ipse Saluator: *Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Itemq; *Ego sum panis viuus, qui de celo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane viuat in æternum.* Quartus panis est correptionis. Hic panis, quamuis neque omnibus, neque omni tempore suavis atque gratus sit, præbet tamen bonis virtutem multam, ad sanitatemq; vehementer confert. De hoc pane scriptum legimus: *Cibabo eos pane angustie, & aqua tribulationis.* Quintus est panis internæ consolationis. Hic panis in magna figuratur, de quo Dominus dicit: *Eccc ego plus vobis panes de celo.* Et in libro Sapientia dicitur: *Panē de celo præstus illi, omne delectamentum in se habentem.* Helias quoque hoc pane confortatus est. Siquidem per Angelum excitatus, & vt comederet monitus, offendit panem & vas aquæ. Qui comedens & bibens, ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei Oreb. Alij per allegoriam hic intelligunt quinque libros Moysi in quinque panibus. Quibus fractis, id est, apertis, atque spiritualiter explanatis, refectus est vniuersus mundus.

Sunt qui per panes quinque intelligat vulnera Christi, idque per deo- tam applicationem quandam. De horum panum subuentione dicit Bernardus: Vltimum & singulare refugium passio tua Domine. Deficiente enim sapientia, iustitia, sanctitate & meritis, illa sola occurrit. Pone igitur in singula vulnera quinque, totidem singulas virtutes, quæ præcipue lucent in passione Domini. Has meditare, pro his Dominum assidue roga. Verbi gratia: In duobus pedibus sit humilitas & mititas. Expende si potes humilitatem Domini Iesu. Vide quis, quantusque sit, & quantum se humiliauerit, quam indigna, quam vilia pro te tantus sustinuerit. Vide, qua mititas, qua benignitate, qua patientia. Exerce te in his virtutibus, & discere ex vita & actibus Christi modos te humiliandi, discere gradus humilitatis ac mititatis. Quotidie quoque tempore aliquo statuo ora vehementer Dominum pro illis virtutibus. Deinde in vulnera duo manuum pone obedientiam & castitatem. Obedientiam dico omnem, vt iuxta tuam vocationem expendas ad quæ teneris, & quæ à te Deus requirat, ne quicquam tui status, tui officij, aut tuæ vocationis negligas, sed ea alijs omnibus potius diuina

Bernardus.

Exercitium ad vulnera Christi.

Humilitas & mititas Christi.

Mich. 6. Obedientia.

Quia præcepta, tanquam potiora, magis quæ te requirenda credas. Obedientiam faciat perfectissima, plena, nudaque tui ipsius resignatio, ut aliud velle nollegue habere renuas, nisi voluntatem, & beneplacitum Domini nostri Iesu Christi. Porro castitas non solum ad mortificationem delictuum carnalium, siue in opere, siue in cogitatione versetur, pertinet, sed castitatem nunc voco illam perfectissimam & generalem, quæ respicit intentionis, voluntatis, amoris, inclinationum, affectionumque omnium puritatem, facitque ut in his perfecta sit rectitudo, sinceritas, simplicitas, integritasque dei formis, quo nihil vsquam intendas, nihil cogites, nihil quæras, aut diligas, nisi Dei honorem, Dei gloriam, Dei beneplacitum, imo ipsum Deum. In vulnere lateris seu cordis Christi des locum charitati, pro qua instantissime, vehementissimeque Deo supplices tibi tribuenda. Charitas Dei est, ut nihil velis, nihil intendas, nihil quæras, nisi quod sit ad Dei laudem & gloriam. Charitas proximi est, ut nihil proximo velis, quod tibi non vis, nec quod tibi velis, illi neges aut tollas. Intelligentur tamen omnia hæc de his, quæ optantur iuste & sincere, ut quod tibi sincere & iuste vis, velis item proximo, & ediuerso, & non in rebus illicitis. Hæc exercitia si frequenteraueris, erunt tibi quinque, quibus conforteris, panes.

Castitas perfectissima quæ.

Charitas Dei.

Charitas proximi. Matth. 7.

Pisces duo mystice quid.

Cophini xij. quid mystice.

Deo pisces significant timorem & spem, inter quæ duo ambulare nos oportet, ut altero languescente, alterum nos erigat & confortet.

Postremo, duodecim cophini, duodecim sunt Apostoli, per quos panes, id est, verbum Dei, Euangeliumque & prædicatio Christi deportata sunt per uniuersum mundum in salutem & refectiorem omnium. Ad gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in secula, Amen.

DOMINICA V. QUADRAGESIMAE, QUAE dicitur in Passione, epistola beati Pauli Apostoli, ad Hebræos IX.

Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non mansuetum, id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum: sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, aeterna redemptionis causa. Si enim sanguis hircorum aut taurorum, & cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatam Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruendum Deo viuenti? Et Leuit. 16. id est, noui Testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem eorum præuentionum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem acciperent, qui vocati sunt, aeterna hereditatis, in Christo Iesu Domino nostro.

PARAPHRASIS IN EANDEM EPISTOLAM.

Lectio hæc ex epistola ad Hebræos desumpta est, qua Hebræorum errorem confutare contendit Paulus, existimantium sibi Christi redemptionem

EP 2 ptionem